

Vergaderjaar 2020–2021

34 970

EU-voorstel: mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's – bestrijding van online-desinformatie: een Europese benadering COM(2018)236¹

M

VERSLAG VAN EEN NADER SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 26 mei 2021

De leden van de vaste commissies voor Justitie en Veiligheid², voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit³, en voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning⁴ hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, d.d. 5 juni 2020, waarin zij nadere vragen beantwoordt over de bestrijding van onlinedesinformatie.

Naar aanleiding hiervan hebben zij de Minister op 29 september 2020 een brief gestuurd met een aantal vervolgvragen van de PVV-fractie.

De Minister heeft op 29 oktober 2020 gereageerd.

¹ Zie dossier E180014 op www.europapoort.nl.

² Samenstelling commissie **Justitie en Veiligheid**:

Backer (D66), De Boer (GL) (*voorzitter*), Van Dijk (SGP), Van Hattem (PVV), Rombouts (CDA), vac. (CU), Baay-Timmerman (50PLUS), Adriaansens (VVD), arbouw (VVD), Bezaan (PVV), De Blécourt-Wouterse (VVD), Dittrich (D66), Doornhof (CDA), Janssen (SP), Karimi (GL), Meijer (VVD), Nicolaï (PvdD), Otten (Fractie-Otten) (*ondervoorzitter*), Recourt (PvdA), Rietkerk (CDA), Veldhoen (GL), Van Wely (Fractie-Nanninga), Nanninga (Fractie-Nanninga), Raven (OSF), Karakus (PvdA), Talsma (CU), Hiddema (FVD).

³ Samenstelling commissie **Economische Zaken en Klimaat/Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit**:

Koffeman (PvdD), Faber-van de Klashorst (PVV), Van Strien (PVV), Gerkens (SP), Atsma (CDA) (*ondervoorzitter*), N.J.J. van Kesteren (CDA), Pijlman (D66), Schalk (SGP), Klip-Martin (VVD), Van Rooijen (50PLUS), Van Ballekom (VVD), De Blécourt-Wouterse (VVD), Crone (PvdA), Dessing (FVD), Van Gurp (GL), Huizinga-Heringa (CU), Kluit (GL), Van der Linden (Fractie-Nanninga) (*voorzitter*), Meijer (VVD), Otten (Fractie-Otten), Prins (CDA), Vendrik (GL), Van der Voort (D66), Berkhout (Fractie-Nanninga), Raven (OSF), Karakus (PvdA), vac. (PvdD).

⁴ Samenstelling commissie **Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/ Algemene Zaken en Huis van de Koning**:

Kox (SP), vac. (PvdD), Ganzevoort (GL), De Boer (GL), Van Hattem (PVV), Pijlman (D66), Rombouts (CDA), Schalk (SGP), Koole (PvdA), Klip-Martin (VVD), Baay-Timmerman (50PLUS), Bezaan (VVD), Van der Burg (VVD), Crone (PvdA), Dittrich (D66) (*voorzitter*), Doornhof (CDA), Frentrop (FVD), Meijer (VVD), Nicolaï (PvdD) (*ondervoorzitter*), Rietkerk (CDA), Rosenmöller (GL), De Vries (Fractie-Otten), Keunen (VVD), Van der Linden (Fractie-Nanninga), Van Pareren (Fractie-Nanninga), Raven (OSF), Talsma (CU).

De commissies brengen bijgaand verslag uit van het gevoerde nader schriftelijk overleg.

De griffier voor dit verslag,
Van Dooren

BRIEF VAN DE VOORZITTERS VAN DE VASTE COMMISSIES VOOR JUSTITIE EN VEILIGHEID, VOOR ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT/LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT EN VOOR BINNENLANDSE ZAKEN EN DE HOGE COLLEGES VAN STAAT/ALGEMENE ZAKEN EN HUIS VAN DE KONING

Aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Den Haag, 29 september 2020

De leden van de vaste commissies voor Justitie en Veiligheid, Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief, d.d. 5 juni 2020, waarin u nadere vragen beantwoordt over de bestrijding van onlinedesinformatie. De fractieleden van **PVV** hebben naar aanleiding daarvan nog een aantal vervolgvragen.

De Europese Commissie stelt op pagina 3 van haar brief d.d. 22 juni 2020 het volgende:

«Also, as previously noted, in light of the compressed deadlines foreseen for the convening of the Multistakeholder Forum and the delivery of the Code of Practice, a number of associations that had served as members of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation were selected to serve on the Sounding Board, as the Commission considered that they would be well versed and up-to-speed on the scoping of the phenomenon of disinformation sought by the Commission and on the objectives and purposes to be served by the Code of Practice.»⁵

Uit de beantwoording van de Europese Commissie blijkt dat het «Sounding Board» onder hoge tijdsdruk is samengesteld naar goeddunken van de Commissie en met een vooringenomen visie op desinformatie. Kunt u aangeven of u dit «Sounding Board» gelet op deze wijze van samenstelling, voldoende onafhankelijk acht?

Op pagina 4 van voornoemde brief stelt de Europese Commissie het volgende:

«In addition, the IFCN's Code of Principles expressly requires its fact-checking organisations that are signatories to the Code must meet a series of criteria regarding nonpartisanship and fairness. These include a prohibition against participation by fact-checking organisations that are affiliated with any party, political or political group, or which advocate for or against any policy position on any issue, except for advocacy in favour of transparency and fairness in public debate. In its various communications on disinformation, the Commission has referred to IFCN as an organisation that has articulated transparent and neutral standards for fact-checkers, without having endorsed the IFCN as such.»⁶

De stelling dat «a prohibition against participation by fact-checking organisations that are affiliated with any party, political or political group, or which advocate for or against any policy position on any issue, except for advocacy in favour of transparency and fairness in public debate» lijkt – ondanks de uitleg van de Europese Commissie – tegenstrijdig te zijn met het feit dat de Code of Principles van het International Fact-Checking

⁵ Kamerstukken I 2019/20, 34 970, K, p. 3.

⁶ Kamerstukken I 2019/20, 34 970, K, p. 4.

Network (IFCN) door onder andere de Open Society Foundations van politiek activist George Soros wordt gefinancierd.⁷ Kunt u aangeven of u het acceptabel acht dat de Europese Commissie het IFCN als norm stelt voor standaarden voor factcheckers, terwijl politiek activisten als Soros institutioneel donor zijn voor deze organisatie?

In uw brief van 5 juni 2020 stelt u het volgende:

«Dit betekent dus echter in geen geval dat het kabinet inzet op het verwijderen van informatie of het vanuit overheidswege beoordelen van informatie. De overheid kan in het geval dat desinformatie ervoor zorgt dat de nationale veiligheid, politieke, maatschappelijke en/of economische stabiliteit in het geding is, deze desinformatie wel actief tegenspreken. Dit is ook een uitgangspunt voor Nederland in alle contacten in Europees verband.»⁸

Kunt u aangeven hoe de stellingname van het kabinet dat er «in geen geval» inzet is op «het vanuit overheidswege beoordelen van informatie» zich verhoudt tot initiatieven die zogenaamd «zelfregulerend» zijn (zoals de «Code of Practice»), maar die wél op overheidsinitiatief met overheids-ondersteuning en met overheidsdoelstellingen tot stand komen?

Kunt u aangeven hoe de stellingname dat het kabinet in geen geval inzet op het verwijderen van informatie, zich verhoudt tot het verwijderen van afbeeldingen van Zwarte Piet op Facebook en het censureren van commentatoren op YouTube als filmmaker Michael Moore, dataonderzoeker Maurice de Hond, huisarts Rob Elens en econoom Kees de Kort, zoals beschreven in het artikel «Censuur is het einde van de democratie» op Wynia's Week?⁹ Kunt u uitsluiten dat deze vormen van censuur door de socialmediaplatforms het resultaat zijn van overheidsinzet (nationaal en/of EU) om zogenaamde desinformatie te bestrijden? Kunt u tevens uitsluiten dat dergelijke uitingen op social media worden verwijderd door de platforms, omdat ze kritiek uiten op overheidsmaatregelen? Welke maatregelen neemt het kabinet om de vrijheid van meningsuiting van deze commentatoren en andere socialmediagebruikers te beschermen tegen dergelijke censuur?

U heeft in diverse Kamerbrieven (zonder enig bewijs) gewaarschuwd tegen politieke desinformatie en het gevaar van statelijke actoren die de verkiezingen in Nederland zouden kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd blijkt nu dat decentrale Nederlandse overheden als «statelijke actor» met belastinggeld de Amerikaanse presidentsverkiezingen proberen te beïnvloeden: de provincie Noord-Brabant ondersteunt en subsidieert het «cultuurproject» «Trumped by Music» waarbij de makers zich richten op het beïnvloeden van de Amerikaanse presidentsverkiezingen ten nadele van kandidaat Trump. De website van de provinciale Brabantse cultuurorganisatie KunstlocBrabant stelt over «Trumped by Music»: «Kan hun collectieve boodschap de zwevende kiezers sturen of zelfs van invloed zijn op de duur van Trumps presidentschap?»¹⁰

De anti-Trump-campagne wordt ook gepresenteerd op de website van het bedrijf van de betreffende cultuurmaker Frank van Osch van Van Osch Films als «documentaire» met een politiek-activistische boodschap:

⁷ Zie vraag IV; Kamerstukken I 2019/20, 34 970, J, p. 2.

⁸ Kamerstukken I 2019/20, 34 970, L, p. 8.

⁹ <https://www.wyniasweek.nl/censuur-is-het-einde-van-de-democratie/>.

¹⁰ <https://www.kunstlocbrabant.nl/projecten/trumped-by-music-7420>.

«Kunnen anti-Trump muzikanten hun Trump-card (troefkaart) spelen, in dit cruciale verkiezingsjaar?»¹¹

Op de websites van de «Trumped by Music»-campagne zijn tevens de volgende statements te vinden. Onder «submission guidelines» is te lezen: «Primarily songs by Americans that support voter engagement and encourage Americans to vote for Trump's opponent or not vote for Donald Trump;». En op hun homepage stellen zij: «Let's give musicians the widest possible reach to affect change on the 3rd of November. Vote »em out!» Daarbij richten zij hun producties/campagne zeer specifiek op de campagneperiode in de zes weken voor de verkiezingsdag op 3 november: «WHAT WE WILL PRODUCE: In September and October 2020, the 6 weeks before the elections on November 3, we will film (online), edit and post six short films (approx. 5/6 minutes) with song segments and interviews with our favorite singer/songwriters on TRUMPED BY MUSIC. It's our tribute to a large community of people who protest for change using music as their medium.»¹²

Uit beantwoording van Statenvragen¹³ blijkt dat de provincie ondersteuning heeft verleend aan dit initiatief en inmiddels positief heeft beschikt op de subsidieaanvraag. Kunt u aangeven of het kabinet dit initiatief ook als een vorm van beïnvloeding van buitenlandse verkiezingen beschouwt? Kunt u tevens aangeven of u de ondersteuning door de provincie Noord-Brabant van deze beïnvloeding van de Amerikaanse verkiezingen beschouwt als inmenging door een «statelijke actor»? Kunt u daarnaast aangeven of u een dergelijke door de provinciale overheid gesubsidieerde anti-Trump-campagne ook aanmerkt als een vorm van desinformatie?

De leden van de vaste commissies voor Justitie en Veiligheid, Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag binnen twee weken na dagtekening van deze brief.

De voorzitter van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid,
M.M. de Boer

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
N.J.J. van Kesteren

De voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning,
B.O. Dittrich

¹¹ <https://www.vanoschfilms.nl/docs/trumped-by-music/>.

¹² Zie voor nadere verwijzingen: <https://pvnnoordbrabant.nl/nieuws/statenvragen/2206-statenvragen-onwenselijke-brabantse-inmenging-in-amerikaanse-presidentsverkiezingen>.

¹³ <http://brainps.brabant.nl/actueel/statenvragen-en-antwoorden/download?qvi=1536383>.

**BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN
KONINKRIJKSRELATIES**

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 oktober 2020

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de nadere vragen gesteld door de leden van de PVV- fractie d.d. 29 september 2020, over de bestrijding van online desinformatie.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren

I Vragen

De leden van de vaste commissies voor Justitie en Veiligheid, Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning hebben kennisgenomen van mijn brief, d.d. 5 juni 2020, waarin ik nadere vragen beantwoord over de bestrijding van online-desinformatie. De leden van de PVV-fractie hebben naar aanleiding van mijn beantwoording de volgende vragen.

De leden constateren dat de Europese Commissie op pagina 3 van haar brief d.d. 22 juni 2020 het volgende stelt: *«Also, as previously noted, in light of the compressed deadlines foreseen for the convening of the Multistakeholder Forum and the delivery of the Code of Practice, a number of associations that had served as members of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation were selected to serve on the Sounding Board, as the Commission considered that they would be well versed and up-to-speed on the scoping of the phenomenon of disinformation sought by the Commission and on the objectives and purposes to be served by the Code of Practice.»* Uit de beantwoording van de Europese Commissie blijkt dat het «Sounding Board» onder hoge tijdsdruk is samengesteld naar goeddunken van de Commissie en met een vooringenomen visie op desinformatie. De leden van de PVV-fractie stellen daarom de volgende vraag: Kunt u aangeven of u dit «Sounding Board» gelet op deze wijze van samenstelling, voldoende onafhankelijk acht?

De leden van de PVV-fractie constateren voorts dat, op pagina 4 van voornoemde brief van de Europese Commissie, de stelling *«a prohibition against participation by fact-checking organisations that are affiliated with any party, political or political group, or which advocate for or against any policy position on any issue, except for advocacy in favour of transparency and fairness in public debate»* – ondanks de uitleg van de Europese Commissie – tegenstrijdig lijkt te zijn met het feit dat de Code of Principles van het International Fact-Checking Network (IFCN) door onder andere de Open Society Foundations van politiek activist George Soros wordt gefinancierd. Zij vragen daarom het volgende: Kunt u aangeven of u het acceptabel acht dat de Europese Commissie het IFCN als norm stelt voor standaarden voor factcheckers, terwijl politiek activisten als Soros institutioneel donor zijn voor deze organisatie?

Ook stellen de leden van de PVV-fractie vragen die betrekking hebben op het beoordelen van informatie en de acties van sociale media platforms: Kan de Minister aangeven hoe de stellingname van het kabinet dat er «in geen geval» inzet is op «het vanuit overheidswege beoordelen van informatie» zich verhoudt tot initiatieven die zogenaamd «zelfregulerend» zijn (zoals de «Code of Practice»), maar die wél op overheidsinitiatief met overheidsondersteuning en met overheidsdoelstellingen tot stand komen? Kunt u aangeven hoe de stellingname dat het kabinet in geen geval inzet op het verwijderen van informatie, zich verhoudt tot het verwijderen van afbeeldingen van Zwarte Piet op Facebook en het censureren van commentatoren op YouTube als filmmaker Michael Moore, dataonderzoeker Maurice de Hond, huisarts Rob Elens en econoom Kees de Kort, zoals beschreven in het artikel «Censuur is het einde van de democratie» op Wynia's Week? Kunt u uitsluiten dat deze vormen van censuur door de socialmediaplatforms het resultaat zijn van overheidsinzet (nationaal en/of EU) om zogenaamde desinformatie te bestrijden? Kunt u tevens uitsluiten dat dergelijke uitingen op social media worden verwijderd door de platforms, omdat ze kritiek uiten op overheidsmaatregelen? Welke maatregelen neemt het kabinet om de vrijheid van meningsuiting van

deze commentatoren en andere socialmediagebruikers te beschermen tegen dergelijke censuur?

De leden van de PVV-fractie stellen tot slot dat de Minister van BZK in diverse Kamerbrieven (zonder enig bewijs) heeft gewaarschuwd tegen politieke desinformatie en het gevaar van statelijke actoren die de verkiezingen in Nederland zouden kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd blijkt nu volgens de leden van de PVV-fractie dat decentrale Nederlandse overheden als «statelijke actor» met belastinggeld de Amerikaanse presidentsverkiezingen proberen te beïnvloeden: de provincie Noord-Brabant ondersteunt en subsidieert het «cultuurproject» «Trumped by Music» waarbij de makers zich richten op het beïnvloeden van de Amerikaanse presidentsverkiezingen ten nadele van kandidaat Trump. Uit beantwoording van Statenvragen blijkt dat de provincie ondersteuning heeft verleend aan dit initiatief en inmiddels positief heeft beschikt op de subsidieaanvraag. De leden van de PVV-fractie stellen hier de volgende vragen over: Kunt u aangeven of het kabinet dit initiatief ook als een vorm van beïnvloeding van buitenlandse verkiezingen beschouwt? Kunt u tevens aangeven of u de ondersteuning door de provincie Noord-Brabant van deze beïnvloeding van de Amerikaanse verkiezingen beschouwt als inmenging door een «statelijke actor»? Kunt u daarnaast aangeven of u een dergelijke door de provinciale overheid gesubsidieerde anti-Trump-campagne ook aanmerkt als een vorm van desinformatie?

II Reactie van het kabinet

Ik dank de leden van de PVV-fractie voor hun inbreng.

De leden van de PVV-fractie vragen mij of ik het «Sounding Board» gelet op de wijze van samenstelling – onder hoge tijdsdruk en met een vooringenomen visie op desinformatie – voldoende onafhankelijk acht.

Het is aan de Europese Commissie geweest om invulling te geven aan het Sounding Board. De Europese Commissie heeft in haar brief verschillende criteria benoemd die gebruikt zijn om geschikte leden te vinden¹⁴. Bij de gevolgde procedure zijn lidstaten niet betrokken geweest en ik heb hier om deze reden dan ook geen verdere kennis over. Gezien de uitleg van de Commissie heb ik echter geen reden om te twijfelen aan de onafhankelijkheid van de leden.

Ook vragen de leden of ik het acceptabel acht dat de Europese Commissie het International Fact-Checking Network (IFCN) als norm stelt voor standaarden voor factcheckers, terwijl politiek activisten als Soros institutioneel donor zijn voor deze organisatie.

Voor mij staat voorop dat factcheckers onafhankelijk zijn. Deze positie wordt ondersteund door de Europese Commissie. In haar brief van 22 juni 2020 heeft de Commissie aangegeven dat het Poynter Institute, waar het IFCN onderdeel van uitmaakt, donaties ontvangt van een verscheidenheid aan donateurs¹⁵. Het is belangrijk dat het IFCN hier transparant over is. Zoals de Europese Commissie aangeeft verschillen de meer dan twintig grote donateurs van elkaar in missie en mogelijke perspectieven. Ook dienen de factcheckers die aangesloten zijn bij het IFCN volgens de bijbehorende Code of Principles aan eisen van onafhankelijkheid en eerlijkheid te voldoen.¹⁶

¹⁴ Kamerstukken J 2019/20, 34 970, K.

¹⁵ Kamerstukken J 2019/20, 34 970, K.

¹⁶ Kamerstukken I 2019/20, 34 970, K.

Verder hebben de leden van de PVV-fractie vragen over de stellingname van het kabinet dat er «in geen geval» inzet is op «het vanuit overheidswege beoordelen van informatie». Zij vragen hoe deze stellingname zich verhoudt tot initiatieven die zogenaamd «zelfregulerend» zijn (zoals de «Code of Practice»), maar die wél op overheidsinitiatief met overheidsondersteuning en met overheidsdoelstellingen tot stand komen. Ook vragen zij hoe de stellingname zich verhoudt tot het verwijderen van afbeeldingen op Facebook en het censureren van commentatoren op YouTube. De leden vragen verder of ik kan uitsluiten dat deze vormen van censuur door de sociale mediaplatformen het resultaat zijn van overheidsinzet (nationaal en/of EU) om zogenaamde desinformatie te bestrijden en of ik kan uitsluiten dat dergelijke uitingen op sociale media worden verwijderd door de platforms, omdat ze kritiek uiten op overheidsmaatregelen. Tot slot vragen de leden welke maatregelen het kabinet neemt om de vrijheid van meningsuiting van deze commentatoren en andere sociale mediagebruikers te beschermen tegen dergelijke censuur.

De overheid staat voor het beschermen van de vrijheid van meningsuiting, met inbegrip van uitingen die worden gedaan op het internet. Platforms hebben daarentegen wel de vrijheid om eigen gebruikersvoorwaarden op te stellen en daarnaar te handhaven. Wanneer iemand gebruik wil maken van een online platform dient hij vooraf akkoord te gaan met deze gebruikersvoorwaarden. Hiermee legt iemand zichzelf bepaalde beperkingen op. De overheid kan alleen een opdracht geven tot verwijdering van berichten op bevel van de rechter-commissaris, wanneer het gaat om illegale of onrechtmatige uitingen. Het enkele feit dat informatie onjuist of misleidend is, geeft de overheid geen recht om tot een verzoek tot verwijdering over te gaan. Daarnaast wordt er op Europees niveau getracht met de grote platforms tot verdere afspraken te komen en wordt er, bijvoorbeeld in het kader van de nieuwe Digital Service Act, nagedacht over het reguleren van content moderatie, inclusief het spanningsveld met de vrijheid van meningsuiting, en effectieve geschilbeslechting in dit spanningsveld.

Tot slot hebben de leden enkele vragen ten aanzien van het initiatief «Trumped by Music». Zij vragen of ik kan aangeven of het kabinet dit initiatief ook als een vorm van beïnvloeding van buitenlandse verkiezingen beschouwt. Ook vragen zij of ik kan aangeven of ik de ondersteuning door de provincie Noord-Brabant van deze beïnvloeding van de Amerikaanse verkiezingen beschouw als inmenging door een «statelijke actor»? Tot slot is de vraag of ik kan aangeven of ik een dergelijke door de provinciale overheid gesubsidieerde anti-Trump-campagne ook aanmerk als een vorm van desinformatie?

Provincies zijn autonoom en dus zelf bevoegd om cultuurbeleid te maken. De provincie Noord-Brabant heeft in haar beantwoording van de vragen van de PVV-fractie aangegeven dat men het als een cultureel project beschouwd en niet als een politieke campagne¹⁷. Het is aan de provincie Noord-Brabant om deze afweging te maken. Provincies leggen over hun beleid verantwoording af aan de provinciale staten.

¹⁷ Beantwoording schriftelijke vragen PVV Noord-Brabant over mogelijke Brabantse inmenging in Amerikaanse verkiezingen, kenmerk C2267544/4741574, via <https://www.brabant.nl/bestuur/provinciale-staten/statenstukken/download?qvi=1536383>.